

Richtlijn juiste verloning in de beeldende kunsten

1 Inleiding

De richtlijn juiste verloning in de beeldende kunsten en de bijbehorende [vergoedingscalculator voor juiste verloning](#) van levende beeldend¹ kunstenaars en freelance curatoren faciliteren het gesprek tussen kunstenaars, freelance curatoren en organisaties over de voorbereiding, productie, presentatie en/of verkoop en museale aankoop van beeldende kunst. Beide tools helpen bij het maken van concrete afspraken. De gespreksthema's in de richtlijn zijn gericht op verloning, juiste samenwerkingen, projectbudget, presentatievergoeding en financiële afspraken. Die thema's zijn niet exhaustief: bij onderhandelingen in de beeldende kunsten spelen ook andere (commerciële, internationale, zakelijke,..) factoren een rol die niet in deze richtlijn zijn opgenomen, maar die wel ter sprake kunnen komen.

1.1 Totstandkoming

Deze richtlijn is het resultaat van overleg tussen partijen die Kunstenpunt samenbracht: oKo (de werkgroep Beeldende Kunsten, aangevuld met multidisciplinaire kunstenuorganisaties met een werking binnen de beeldende kunsten), de musea voor hedendaagse kunst die verenigd zijn in het CAHF (Contemporary Art Heritage Flanders), SOTA (State of the Arts), NICC en een pool van kunstenaars en freelance curatoren. Cultuurloket werkte mee vanuit zijn zakelijke en juridische expertise.

1.2 Context

De richtlijn kadert in bestaande wettelijke en sectorale initiatieven rond fair practice in de kunstensector. Zo moeten organisaties die projectmatig of structureel gesubsidieerd worden via het Kunstendecreet zich engageren om alle medewerkers juist te vergoeden. Daaronder vallen dus ook de kunstenaars of freelance curatoren die er tijdelijk werken, ongeacht hun statuut, van wie de aanvrager de rechtstreekse opdracht- of werkgever is. De cao's die van toepassing zijn moeten nageleefd worden. Bovendien zijn er principes van fair practice in het Kunstendecreet opgenomen. Het gaat om solidariteit, duurzaamheid, transparantie en verantwoordelijkheid, dezelfde principes die aan de basis liggen van Juist is Juist. Elke

¹ Het gaat in deze richtlijn om levende kunstenaars. Nalatenschappen zijn in dit voorstel niet meegenomen.

organisatie die een werkingssubsidie krijgt toegekend voor de periode 2023-2027, moet die principes omzetten in een intern reglement.

De richtlijn houdt rekening met deze bepalingen uit het Kunstendecreet en bouwt voort op de principes van Juist is Juist. Ze sluit ook aan bij de plannen van minister Jambon. Die gaf in zijn visienota aan dat hij de positie van de beeldendekunstensector in het algemeen wil versterken, en van de individuele kunstenaars in het bijzonder door een juiste verloning. Hij erkende ook de noodzaak om voldoende ontwikkelings-, productie- en presentatieplekken te voorzien. Een van de aandachtspunten van de minister dat gebruikt wordt bij de beoordeling van subsidiedossiers, is 'zelfredzaamheid'. Daar wordt onder verstaan dat het project of de werking bijzondere aandacht heeft voor de kwetsbare positie van de individuele kunstenaar.

2 Voor wie is de richtlijn?

De richtlijn is bedoeld voor levende kunstenaars, freelance curatoren en organisaties die (structureel of projectmatig) gesubsidieerd worden binnen het Kunstendecreet en ze samenwerken met kunstenaars en gastcuratoren. Naast de gesubsidieerde kunstenuorganisaties die zich engageren voor beeldende kunst, vormen ook de private non-profitruimtes een doelpubliek van deze richtlijn.

De afspraken uit de richtlijn gelden voor projecten of organisaties zonder verkoopdoel. Organisaties die beeldende kunst verkopen, vallen niet onder het doelpubliek van dit voorstel, ook al zijn ze vaak betrokken partij.

3 Begrippenlijst

Deze definities van de in de richtlijn gehanteerde begrippen helpen om de afspraken in deze tekst juist te interpreteren:

- ✓ **Verloning:** de vergoeding die de organisatie en de kunstenaar en/of de curator overeenkomen voor het werk dat de kunstenaar en/of de curator verricht(en) in het kader van de samenwerking. In deze tekst wordt de term 'verloning' opengetrokken en omvat die ook honoraria van zelfstandigen.
- ✓ **Presentatievergoeding:** de vergoeding die organisatie en kunstenaar overeenkomen om bestaand werk van de kunstenaar publiek te (ver)tonen.
- ✓ **Onkostenvergoeding:** de vergoeding overeengekomen met de organisatie om de onkosten te dekken die de kunstenaar en/of de curator maken om het project te realiseren.
- ✓ **Productiesteun:** andere steun dan de verloning en de onkostenvergoeding die de organisatie in geld of in natura ter beschikking stelt van de kunstenaar om het werk te realiseren.

- ✓ **Projectbudget:** het budget nodig om het geplande project te kunnen realiseren, met inbegrip van onder meer de verloning en de onkostenvergoeding van de kunstenaar en de gastcurator, de presentatiekosten en de eventuele productiesteun, maar met uitzondering van de overhead-/werkingskosten (waaronder ook de kosten van het vaste personeel, communicatiekosten, promotiekosten, algemene verzekeringskosten, infrastructuurkosten, ...) van de organisatie.
- ✓ **Werk:** een breed scala aan activiteiten die betrekking hebben op de realisatie van een artistiek project, inclusief een eventueel gastcuratorschap.
- ✓ **Juiste praktijken (fair practice):** juiste verloning is een onderdeel van juiste praktijken, die beschreven worden in het kader van [Juist is Juist](#).

4 Richtlijn juiste verloning

De richtlijn bestaat uit algemene afspraken rond juist samenwerken (fair practice), afspraken over juiste verloning, afspraken over het projectbudget, afspraken over de presentatievergoeding en andere financiële afspraken.

Het is belangrijk om rekening te houden met het feit dat organisaties naast financiële engagements soms ook een ondersteunende rol opnemen die niet financieel vertaald wordt in dit voorstel. Dat kan gaan over de trajectbegeleiding van kunstenaars, de ondersteuning bij hun ontwikkeling en presentatie, het productioneel uitvoeren van tentoonstellingen, scenografie en werk, vernetwerking, uitbouw bij het portfolio, de aankoop voor museumcollecties of het realiseren van publicaties. Die ondersteuning vormt niet het onderwerp van deze richtlijn, maar speelt vanzelfsprekend een belangrijke rol in samenwerkingsgesprekken.

De afspraken in deze richtlijn sommen de onderwerpen van het gesprek tussen de betrokken partijen op, maar de individuele samenwerking hoeft niet alle afspraken te omvatten. Het principe van 'pas toe of leg uit' laat toe, dat individuele overeenkomst onder omstandigheden kunnen afwijken van de financiële afspraken in deze richtlijn, als de betrokken partijen dat samen overeenkomen en iedereen met zo'n afwijking instemt. Dat betekent dat de partijen in het kader van de verantwoording en de transparantie moeten kunnen uitleggen hoe en waarom ze afwijken. De afspraken over het bredere kader van de juiste samenwerking (transparantie, solidariteit, dialoog, ...) zijn in elke samenwerking van toepassing.

4.1 Afspraken over het bredere kader van juiste samenwerking (fair practice)

1. Tijdens een samenwerking garanderen alle betrokken partijen een open dialoog en transparantie bij de voorbereiding, tijdens de uitvoering en bij de evaluatie van het werkproces.

2. Bij samenwerkingsgesprekken streven de partijen zo snel mogelijk naar duidelijkheid over het engagement om samen te werken. Ze zetten dat engagement op papier. Van zodra het engagement er is, maken ze afspraken over de vergoedingen van alle prestaties, inclusief de voorbereiding en afwikkeling.
3. De uitvoering van een project bestaat uit verschillende fasen. Het project start bij de voorbereidingen ervan, inclusief de voorafgaande onderzoeks- en ontwikkelingsfase, en maakt integraal deel uit van het project. De raming van de tijdsbesteding in elke fase wordt op een redelijke wijze verantwoord. De te leveren prestaties en de verloning die ertegenover staat, en de te vergoeden onkosten en de productiesteun worden op voorhand besproken en vastgelegd in een schriftelijke overeenkomst.
4. Betaling en samenwerkingsvoorwaarden zijn het onderwerp van een transparante bespreking, zonder daarbij ooit de juridische en solidaire basisprincipes ter discussie te stellen. Bij elke prestatie binnen een professionele context maken de betrokken partijen duidelijk wie welke verantwoordelijkheid heeft bij de uitvoering ervan, van betaling tot verzekering. Ze schatten de waarde van elk type prestatie correct in. Daarbij wordt ook vooraf afgesproken of de cijfers inclusief of exclusief btw zijn.
5. De organisatie stelt kosteloos een kopie ter beschikking van de voor het project ontwikkelde documentatie voor het persoonlijke archief van de kunstenaar en/of de curator. Ook dat wordt in de overeenkomst vastgelegd.

4.2 Afspraken over juiste verloning

1. De betrokken partijen zoeken samen naar de meest gepaste tewerkstellingsvorm (bijvoorbeeld loondienst, zelfstandige) voor opdrachtnemers. Opdrachtgevers nemen de verantwoordelijkheid om hen daarin te begeleiden en hen hierover te informeren.
2. De professionele gesubsidieerde beeldendekunstensector betaalt correct in alle contractuele relaties. Als een opdrachtnemer aan de slag is met een arbeidsovereenkomst, via artikel 1bis of via een SBK, dan bepalen geldende cao's het minimale brutoloon. Het minimale honorarium van een zelfstandige wordt berekend op basis van de loonkost van een werknemer in een gelijkaardige functie.
3. Een juiste raming van de tijd die nodig is om het project uit te voeren, is het noodzakelijke beginpunt van elke onderhandeling over de verloning van kunstenaars en curatoren. De raming houdt rekening met zowel de artistieke prestaties, met inbegrip van de voorbereidings- en onderzoekstijd, als de andere projectgebonden prestaties die afgesproken worden en het type praktijk van de kunstenaar en de curator.
4. De vergoeding van de geïnvesteerde tijd wordt bepaald op basis van de cao's die van toepassing zijn op de organisatie. Dit kan gaan om de [cao Cultuurspreiding in PC 329.01](#), om de [cao Podiumkunsten-Muziek in PC 304](#), om de [cao Audiovisuele en digitale media in PC 227](#), om de [cao Filmproductie in PC 227](#), maar ook om stedelijke

barema's bij een aantal musea. Binnen de cao Cultuurspreiding PC 329.01 wordt gewerkt met de barema's die verbonden zijn aan de functie artistiek medewerker, en dat is barema B1c. Er wordt rekening gehouden met relevante anciënniteit. Het personeelsbeleid van organisaties maakt geen onderscheid tussen tijdelijke en vaste werknemers. De barema's zijn minimumlonen, individuele organisaties kunnen beslissen om hogere bedragen toe te kennen.

PC 329 is het paritair comité van de socioculturele sector waaronder ook organisaties en werknemers in de beeldende kunsten vallen. Wanneer een organisatie met een socioculturele hoofdactiviteit echter een podiumkunstenaar tewerkstelt, zijn de arbeidsvoorwaarden van PC 304 voor de podiumkunsten van toepassing. En andersom.

5. Artistieke prestaties of andere projectgebonden prestaties worden aan hetzelfde barema vergoed.
6. De partijen kunnen minstens over volgende **artistieke prestaties** afspraken maken:
 - ✓ Voor de kunstenaar kan het gaan om:
 - onderzoek/ontwikkeling;
 - uitwerken van concept van project/tentoonstelling;
 - productie/creatie van nieuw werk/performance;
 - aanpassing van een (bestaand) kunstwerk/performance;
 - presentatie/vertoning van werk;
 - opvoering performance;
 - reflectie/schrijven van teksten;
 - educatieve activiteiten/lezingen/workshops.
 - ✓ Voor de curator kan het gaan om:
 - onderzoek/ontwikkeling;
 - uitwerken van het concept van een tentoonstelling;
 - bemiddeling van een kunstopdracht;
 - presentatie/vertoning van werk;
 - reflectie/schrijven van teksten;
 - uitwerken van een publieksprogramma (o.a. filmprogramma, educatieve activiteiten/lezingen).
7. De partijen kunnen minstens over volgende andere **projectgebonden prestaties** van de kunstenaar en/of curator afspraken maken. Deze afspraken zijn afhankelijk van de werking van de organisatie en de aard van het project:
 - ✓ de praktische voorbereiding van het project;
 - ✓ de opvolging van de productie van nieuw werk;

- ✓ de medewerking aan de realisatie van het project of het werk, bv. onderhandelingen met bruikleengevers, superviseren van de condition checks, op- en afbouw van een tentoonstelling, transport van het werk);
 - ✓ de ontwikkeling van communicatiemateriaal, beschikbaar zijn voor pers of partners;
 - ✓ het zoeken en verzamelen van materiaal voor de uitvoering van het project (bv. foto's en achtergrondinformatie);
 - ✓ de ondersteuning bij het documenteren van het project.
8. De organisatie vergoedt onkosten verbonden aan artistieke en aan andere projectgebonden prestaties die op haar vraag geleverd zijn. Dat kan gaan over kosten verbonden aan onderzoek en ontwikkeling, verplaatsingen, overnachtingen, catering, de verpakking van de werken, het transport van de werken en de verzekering tijdens transport en de beveiliging.
9. Stages zijn niet bezoldigd. Een stage kan enkel binnen een leercontext en maakt altijd deel uit van een traject dat als doel heeft om de stagiair in contact te brengen met het werkveld. Een stage kan nooit in de plaats of ter vervanging komen van een reguliere tewerkstelling. De organisatie van het werk mag niet afhangen van het al dan niet aanwezig zijn van stagiairs. Tussen de betrokken partijen wordt een stageovereenkomst opgesteld. Tijdens de stage worden tussen de betrokken partijen overlegmomenten georganiseerd voor het goede verloop van de stage. Permanente feedback is sowieso aangewezen. De vergoeding voor woon- en werkverkeer en andere kosten gemaakt in uitvoering van de stage worden vergoed door de stagegever, zoals dit ook gebeurt bij de werknemers van de stagegever. Als de stagiair op verplaatsing werkt, gelden dezelfde afspraken en vergoedingen als voor de werknemers van de stagegever.

4.3 Afspraken over het projectbudget

1. De organisatie engageert zich om voor de start van elk project een ontwerp van projectbudget op te stellen. Dat verloopt transparant en indien mogelijk in dialoog met de kunstenaar en/of curator.
2. De organisatie bespreekt het projectbudget op voorhand met de kunstenaar en/of de gastcurator. De betrokken partners werken samen aan de uitwerking ervan en komen vervolgens tot een akkoord. Alle samenwerkende partners trachten daarbij zo goed mogelijk de risico's die zich kunnen voordoen bij de uitvoering van het project in kaart te brengen en in te schatten, er 'wat als'-scenario's voor te voorzien, en daarvoor indien nodig marge in het projectbudget te voorzien.
3. Tijdens de bespreking van het projectbudget moet minstens nagedacht worden over:

- ✓ Verloning: Binnen het projectbudget wordt standaard een onderdeel verloning kunstenaars-gastcuratoren opgenomen, gebaseerd op de [vergoedingscalculator beeldende kunsten](#).
- ✓ Inbreng in natura, zowel van de organisatie als van de kunstenaar en/of curator. De inbreng in natura die van een kunstenaar of curator verwacht wordt, kan geen artistieke of andere projectgebonden prestaties (zie eerder) betreffen.
- ✓ Onvoorziene uitgaven: Het is aangeraden om een percentage van het projectbudget te reserveren voor onvoorziene uitgaven.

Opgelet: binnen een aanvraag voor een projectsubsidie bij de Vlaamse Gemeenschap is het niet mogelijk om een percentage voor onvoorziene uitgaven te voorzien. Bij een aanvraag voor een werkingssubsidie mag maximaal 2 % van de totale kosten als onvoorziene uitgaven worden voorzien, maar dit wordt niet aangeraden.

4. Zodra het budget is vastgelegd, garandeert de organisatie de beschikbaarheid van haar aandeel.
5. Bij een procesmatig aangepakt project (bv. als de volgende stap pas kan worden gedefinieerd als de resultaten van de vorige stap bekend zijn), worden de verschillende fases best apart begroot.
6. Als het projectbudget tijdens de uitvoeringsfase te beperkt blijkt omdat de kunstenaar andere inhoudelijke artistieke keuzes heeft gemaakt, dan zoeken de organisatie en de kunstenaar samen naar een oplossing.
7. Als eventuele andere onvoorziene uitgaven het projectbudget overschrijden, zitten de organisatie en de kunstenaar opnieuw samen om in dialoog en in volledige transparantie na te gaan waar het project kan/moet aangepast worden.
8. Alle afspraken worden vastgelegd in een schriftelijke overeenkomst.

4.4 Afspraken over de presentatievergoeding

1. Elke organisatie die werk in eigendom van een kunstenaar publiek vertoont, voorziet daarvoor een presentatievergoeding, behalve als het gaat om werk waar de kunstenaar een verloning en/of productiesteun voor heeft ontvangen. De bestaande praktijk bij verschillende organisaties waarbij ook een presentatie betaald wordt wanneer het werk wordt uitgeleend door een privéverzamelaar is te overwegen.
2. Een presentatievergoeding kan aangevuld worden met verloning indien de bruikleen tijd kost aan de kunstenaar, zoals bijvoorbeeld een tijdrovende verpakking, een aanpassing van een werk of het ter plekke helpen opstellen van het werk.
3. Onderstaande bedragen worden als presentatievergoeding overwogen voor minimaal één werk. Het zijn minimale bedragen en kunstenaars en organisaties kunnen hogere

bedragen overeenkomen gelet op het aantal werken dat uitgeleend wordt of de persoonlijke investeringen die de kunstenaar verricht heeft om het werk te creëren. De verschuldigde presentatievergoeding wordt berekend op basis van forfaitaire bedragen. Deze bedragen worden vermenigvuldigd met het aantal maanden dat het werk/de werken getoond wordt/worden, met een maximum van 6 maanden. Ze worden minstens berekend op één werk. Een werk bestaande uit verschillende onderdelen wordt als één werk beschouwd. Deze minimumbedragen zijn richtinggevend:

- ✓ Solo: 500 euro
- ✓ Duo: 500 euro
- ✓ Groep van 3 kunstenaars: 225 euro
- ✓ Groep van 4 kunstenaars: 175 euro
- ✓ Groep van 5 kunstenaars of meer: 150 euro

Deze bedragen worden gekoppeld aan de (afgevlakte) gezondheidsindex en worden gelijktijdig met de lonen in PC 329.01 geïndexeerd. De afspraken over de presentatievergoeding worden vastgelegd in de schriftelijke overeenkomst.

4. Als een organisatie beslist om een werk waarvoor een presentatievergoeding verschuldigd is aan te kopen, kan de presentatievergoeding verrekend worden met de aankoop prijs of opgenomen worden in de overeenkomst.
5. Een organisatie engageert zich om de kunstenaars vooraf te informeren welke werken van hen worden getoond.

4.5 Andere financiële afspraken

1. De organisatie draagt de transport- en verzekeringskosten van het werk.
2. Als een catalogus en/of merchandising voorzien wordt, wordt dat op voorhand besproken en vastgelegd in een schriftelijke overeenkomst. Daarin worden ook de financiële afspraken hierover vastgelegd. Er wordt naast de auteursrechten van de kunstenaar ook rekening gehouden met de auteursrechten van de fotograaf of indien van toepassing de ontwerper van de merchandisingproducten. Ook met hen worden afspraken gemaakt.
3. In de schriftelijke overeenkomst wordt vastgelegd of er werk kan verkocht worden tijdens het project en onder welke voorwaarden. Soms wordt de productiesteun die een instelling verleende voor de realisatie van een werk bij verkoop door de instellingen teruggevorderd. Hierover worden op voorhand afspraken gemaakt. Als het overeengekomen wordt, dan is het aangeraden dat de productiesteun (gedeeltelijk of volledig) teruggevorderd kan worden bij verkoop tot maximaal drie jaar na afloop van het project. In de schriftelijke overeenkomst wordt bepaald wie de betrokken partijen op de hoogte brengt bij een mogelijke verkoop. De organisatie kan

de verloning die ze betaalde om het werk te realiseren voor het project nooit terugvorderen.

4. Een organisatie gaat op voorhand na of het voor haar collectievorming interessant is om werk aan te kopen van de kunstenaar met wie ze gaat samenwerken. Als ze beslist om werk aan te kopen, wordt dit indien mogelijk in de overeenkomst vastgelegd. In dat geval kan afgesproken worden dat de productiesteun wordt verrekend.
5. De organisatie kan de kunstenaar niet verplichten werk aan haar te verkopen na een project met verrekening van de productiesteun en/of verloning van de aankoopprijs.
6. De organisatie kan de kunstenaar niet verplichten om werk aan haar te doneren naar aanleiding van een project voor die organisatie.